

Den Haag, 14 juli 2022

Aan:
Provincie Zuid-Holland,
t.a.v. GS,
Via de website [Zienschijze \(zuid-holland.nl\)](https://www.zienschijze.nl)

Betreft: zienschijze Bomenstichting Den Haag betreffende eindconcept Reikwijdte en Detailniveau Warmtetransportleiding Rijswijk - Leiden.

Geachte mevrouw, meneer,

De Bomenstichting Den Haag (hierna BDH) heeft kennis genomen van het eindconcept "Notitie Reikwijdte en Detailniveau Warmtetransportleiding Rijswijk - Leiden" (25-04-2022).

Vanwege de discussie, die er rond de Warmteleiding is ontstaan, is het natuurlijk van groot belang om de feiten te publiceren om het door u gewenste draagvlak te verkrijgen en om een gedegen afweging te kunnen maken. Dat de zgn restwarmte niet duurzaam is, heeft inmiddels ook WarmtelinQ toegegeven. Dat de fossiele bedrijven geen haast maken om de fossiele processen af te bouwen is bekend; de rechter moet er zelfs aan te pas komen. Desondanks wilt u de Warmteleiding toch laten aanleggen.

De Bomenstichting DH verzoekt u daarom om in de PIP toe te zeggen om jaarlijks een rapport te overhandigen waarin de deelnemende bedrijven, die de warmte leveren, zijn genoemd en welk aandeel per bedrijf afkomstig is uit fossiele processen. Opdat duidelijk wordt dat betrokken bedrijven hun fossiele bedrijvigheid daadwerkelijk afbouwen zoals in het klimaatakkoord is afgesproken cq de rechter heeft opgelegd.

Vanwege de onzekerheden over het voortbestaan van Uniper, zowel in Duitsland als in Nederland, verzoeken we u de betrokken overheden, en de bewoners en bedrijven, die aangesloten zullen worden op het warmtedistributienetwerk, de garantie te geven van de leveringszekerheid en de veiligheid. Wat kunnen bewoners cq bedrijven verwachten als het gaat om leveringszekerheid en veiligheid als er op enig moment iets – wat dan ook - mis gaat? Wat zijn de risico's en wat zijn de oplossingen?

In de PIP dienen daarom opgenomen te worden de afspraken/contracten/convenanten tussen de rijksoverheid, provinciale overheid, de gemeenten, de Gasunie, WarmtelinQ en Uniper. Het gaat daarbij om de taken, bevoegdheden, verantwoordelijkheden en inzet, inclusief de bijbehorende financiën.

De gemeenteraad van Den Haag heeft in 2018 het Haags Klimaatpact afgesproken met als doel om klimaatneutraal te zijn in 2030.

De gemeenteraad heeft bovendien een geamendeerd voorstel van het college van B&W vastgesteld over de concept-RES waarin nadrukkelijk is gesteld dat lokale duurzame initiatieven altijd voorrang krijgen bij het leveren van warmte aan Haagse huishoudens.

We verzoeken u deze afspraken te respecteren.

Telefoon: 070-3562031
Website: <https://www.bomenstichtingdenhaag.nl/>
K.v.K.-nummer 63212404

Email: info@bomenstichtingdenhaag.nl
Facebook: <https://www.facebook.com/bomenstichtingdenhaag/>
Bank: IBAN NL29 INGB 0007 3521 95

We vragen nadrukkelijk om respect omdat hiervan geen sprake is blijkens een brief van uw provincie (bijlage 3) en een mail van de heer Custers (Algemeen Directeur WarmtelinQ) (bijlage 4). De Bomenstichting Den Haag is geschokt dat de ene overheid de andere overheid met zo'n dreigende taal denkt te kunnen benaderen. Dergelijke dreigende taal van de WarmtelinQ, als belanghebbende, is natuurlijk ongepast. Dit geldt ook voor het onder druk zetten van coalitiefracties in de gemeenteraad van Den Haag om in te stemmen met de ondertekening van drie contracten.

Die dreigende taal is bovendien hondsbrutaal gezien het feit dat de Warmteleiding geen duurzame warmte transporteert.

Wij zouden het op prijs stellen dat ingegaan wordt op het krantenbericht over de uitspraak van de heer Custers, als Projectdirecteur van Gasunie, waarin hij uiting geeft van zijn verbazing over het verzet tegen de Warmteleiding (AD, 10-07-2022). „we moeten wel hier en daar gaan snoeien in het groen ...“.

De uitspraak is onjuist en bagatelliseert de problematiek in hoge mate en draagt bepaald niet bij aan het verkrijgen van draagvlak.

Ten behoeve van een zorgvuldige beoordeling is het nodig een lijst met criteria op te stellen met grenswaarden op grond waarvan een alternatief traject gekozen dient te worden. Deze lijst dient voorafgaande aan de MER opgesteld te worden en er dient draagvlak voor te zijn.

De wereld verkeert in een biodiversiteitscrisis. De Bomenstichting DH beveelt aan om een doelstelling op te nemen dat de biodiversiteit erop vooruitgaat. Stel daartoe eerst de huidige situatie vast en verken de effecten op de biodiversiteit van de alternatieve mogelijkheden. Het alternatief met de geringste effecten dient de voorkeur te krijgen. Stel vervolgens maatregelen vast opdat de biodiversiteit door dit project erop vooruitgaat.

De gemeente Den Haag hanteert een zgn natuurkansenkaart om de ecologische waarden van het projectgebied in kaart te brengen. Doel is om die waarden te borgen.

Zet ook een monitoringsprogramma op om te zien hoe de biodiversiteit zich gedurende de 50 jaar na de aanleg van de warmteleiding zich ontwikkelt.

Om mogelijke effecten op houtige gewassen (bomen en struiken) te kunnen inschatten is een inventarisatie van alle houtige gewassen op en langs de tracés noodzakelijk, inclusief werkruimte, bouwwerken en toevoerende wegen. Hierbij zijn soortnaam, leeftijd, conditie, verwachte levensduur, omtrek van stam en kroon, kroonhoogte en mogelijkheden voor verplanting onontbeerlijk. Let daarbij op dat de parameters van *i*-tree (zie hierna) ook geïnventariseerd worden.

Tekeningen van de huidige situatie en toekomstige situatie en de lijst van de bomen, die zouden moeten wijken, geven de gewenste inzichten in de effecten.

We verzoeken u een Bomen Effect Analyse (BEA) te laten opstellen om inzichtelijk te maken welke effecten er zijn vanwege dit project en welke projectaanpassingen nodig zijn om bomen te behouden. Om een onafhankelijk oordeel te verkrijgen heeft het niet onze voorkeur om de Bomenwacht te vragen voor deze klus.

Inventariseer welke bescherming de houtige gewassen genieten. Wij denken aan Natura2000-gebieden, Natuur Netwerk Nederland (NNN), Rijksbeschermd stadsgezichten, Kroonjuwelen (PZH), gemeentelijk beschermde gezichten, Stedelijke Groene Hoofdstructuur, Ecologische Verbindingszones, Hoofdboomstructuren, Bomenrijen, Monumentale bomen (zowel de gemeentelijke monumentale bomen

als die uit het Register van Monumentale bomen van de landelijke Bomenstichting).

Het is van belang om niet alleen de cultuurhistorische waarden maar ook de natuurhistorische waarden te betrekken.

Geef ook aan welke beschermde soorten de houtige gewassen een leefomgeving bieden, inclusief nest- en paargelegenheden, vliegroutes e.d.

Geef aan hoe met de beschermingsregimes wordt omgegaan, verken alternatieve mogelijkheden om de waarden te beschermen.

Het is van belang om de ecosysteemdiensten van bomen in kaart te brengen met behulp van *i-tree*. Bij ecosysteemdiensten denken we aan het afgeven van zuurstof, dempen van temperatuur (tegengaan van hittestress), verdampen van water (voorkomen van wateroverlast en uitdrogen van bodems) en het verbeteren van de luchtkwaliteit (opnemen van CO₂, NO_x en afvangen van fijnstof). Zie bijlage 1.

Met behulp van *i-tree* dienen de ecosysteemdiensten van de huidige situatie afgezet te worden tegen die van de toekomstige situatie. Daarbij is het nodig om ermee rekening te houden dat bomen pas vanaf ca 40 jaar substantiële ecosysteemdiensten leveren. Zie bijlage 2.

Geef aan hoe het eventuele verlies van ecosysteemdiensten voorkomen kan worden.

We merken in dit verband ook op dat bomen stikstof opnemen. Bomen die worden gekapt kunnen deze functie niet meer vervullen met als gevolg de er meer stikstof op Natura2000-gebieden terecht komt, die al overbelast zijn met stikstof. Bovendien zal bij het verwijderen van bomen en het roeren van de grond opgeslagen CO₂ de lucht ingaan. Ook hier dient rekening mee gehouden te worden.

Geef de breedte op van de ondergrondse (eventueel bovengrondse) leiding, de werkruimte langs de aan te leggen (ondergrondse) leiding, inclusief de plekken waar de (boor)machines bovengronds werk moeten verrichten en van bovengrondse bouwwerken.

Geef ook de graafdiepte op en eventuele variaties daarvan.

Zowel de breedte als de diepte zijn van belang voor de wortels van met name de bomen eventueel ook van andere houtige gewassen ter plaatse van de tracés. Ze zijn echter ook van belang voor bomen náást de tracés, die op het eerste gezicht kunnen blijven staan, maar door hun uitgebreide wortelstelsel toch verwijderd moeten worden als gevolg van aantasting van wortels door de werkzaamheden.

Geef aan tot op welke afstand van de tracés bomen blijven staan. Geef aan waar geen bomen herplant mogen worden óp en/of langs de LdM. Hoe hoog is de deklaag boven de LdM?

Gedetailleerde tekeningen geven de gewenste inzichten over de mogelijkheden en onmogelijkheden en daarmee de effecten.

Er zal water onttrokken worden. Geef aan wat de huidige grondwaterstand is (niet alleen het gemiddelde, maar ook de hoogste en laagste grondwaterstand) en hoeveel de wijziging is en hoe lang duurt het duurt. Niet alleen tijdens het werk maar ook in de gebruiksfase daarna. Tot op welke afstand heeft de wijziging van grondwaterstand en ook de grondwaterkwaliteit effect op de houtige gewassen? Ze zijn gevoelig voor langdurige droogte. Van belang is ook om rekening te houden dat het grondwaterpeil kan stijgen na het kappen van grote hoeveelheden bomen. Zijn er wijzigingen in de invloedsfeer van zout/brak grondwater? Zo ja welke en waar? Houtige gewassen zijn gevoelig voor zout.

Geef aan hoe deze negatieve effecten voorkomen worden.

De temperatuur van het water door de leiding zal ook effecten hebben op het leven in en op de bodem rondom de Warmteleiding. We denken aan de wortels van houtige gewassen, aan wormen, insecten, schimmels (inclusief mycorrhiza), die mede van belang zijn voor houtige gewassen en de biodiversiteit.

Geef de invloedssfeer aan van de warmte op het bodemleven in de ruimste zin van het woord in ruimte en tijd. Het bodemleven speelt zich ook af op grotere diepte dan de bovenste 60 cm. Het gaat hier om een permanent effect.

Geef aan hoe de negatieve effecten voorkomen worden.

Wat is het effect van trillingen en zetting bij het boren en graven op de stabiliteit van de bodem en op de bomen - in ruimte en tijd? Kan dit de bomen extra kwetsbaar maken tijdens een storm? Hierbij dient ook rekening gehouden te worden met klimaatverandering met meer en zwaardere stormen. Waarbij specifieke aandacht voor de effecten van zomerstormen, wanneer bomen volop in blad staan, wat betreft de BDH noodzakelijk is. Mogelijke risico op schades (menselijk en materieel) mogen niet ontbreken in het milieueffectrapport.

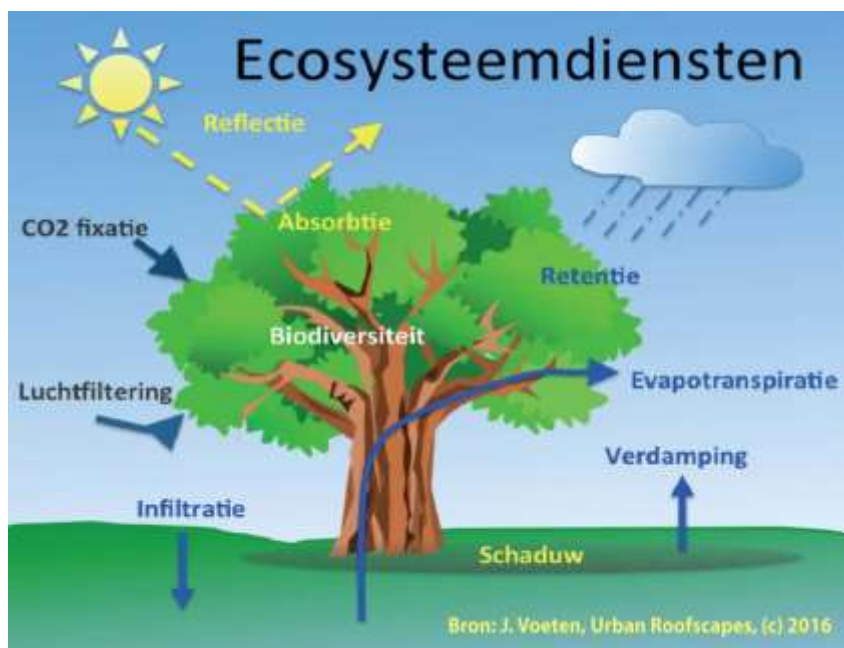
Geef aan hoe de negatieve effecten voorkomen worden.

De Bomenstichting Den Haag verzoekt u de bovenstaande punten te betrekken bij de Warmteleiding Rijswijk - Leiden.

Hoogachtend,

C. M. Visser – Voorzitter
Bomenstichting Den Haag

Bijlage 1. Ecosysteemdiensten van een boom

Bijlage 2. Leeftijd boom in relatie tot ecosysteemdiensten.

De ecosysteemdiensten nemen exponentieel toe naarmate de boom groter wordt en nemen pas af als de boom in de terminale fase komt.

